

Beginnen over het einde

Lezing Lichtspoordag 4 november 2023

Ds. W. Markus, Bergschenhoek

1. Hoe Paulus begint over het einde: 2 Kor. 5:1-4 (korte Bijbelstudie)
2. Een aantal voorstellen, ideeën voor het begin van een gesprek over het einde dat komt.
3. Een wat willekeurige keuze uit de vele reacties/vragen die 'beginnen over het einde' kan oproepen met korte bespreking daarvan o.m. tegen de achtergrond van 2 Kor. 5

1. Hoe Paulus begint over het einde.

Kees is nog maar zeven. Hij zal niet veel ouder worden. In het ziekenhuis is gezegd dat er voor zijn leukemie geen behandeling meer is. Al drie weken ligt hij thuis op bed, beneden voor het raam. Buiten spelen kinderen 'schipper mag ik overvaren'. 'Sterven is ook overvaren, Kees,' zegt moeder terwijl ze zijn klamme hand in de hare houdt. 'Ja, maar toch ben ik bang. Want dan moet u mijn hand loslaten. Daarom ben ik bang. Ik zou ook wel buiten willen spelen.' 'Jij mag morgen of overmorgen in de hemel gaan spelen m'n jongen. Maar eerst moet je overvaren. Als Jezus roept is het zover. Dan zal ik je hand loslaten. Dat is zo. Maar dan komen er grote vriendelijke engelen. Die zullen zorgen dat je veilig aan de overkant komt.' Kees is even stil. Het klinkt heel geruststellend. 'En mag mijn nieuwe legotrein dan ook mee?' 'Vast wel,' zegt moeder, 'daar zal vast wel een engel zijn die jouw trein dragen wil.'

Of het straks zo zal gaan weet ik niet. Zo duidelijk als het evangelie is over de opstanding, zo zwijgzaam is de Bijbel over de 'tijd' tussen heengaan en opstaan. Het overvaren dus en daarna. Voor Lazarus in Luk. 16 begint die 'tussentijd' als hij door de engelen wordt weggedragen de hemel binnen. Hij is daar als een compleet mens en bij name gekend. Net als Abraham trouwens en Izak en Jakob. Als eeuwen later Jezus op de berg van de verheerlijking van gedaante verandert en Mozes en Elia naast Hem staan, zijn zij daar ook als complete mensen. De verlost gelovigen die ons zijn voorgegaan, zijn bij Christus met ziel en lichaam. Uiteraard niet met dit oude lichaam. Dat vergaat tot stof. Zij hebben een **voorlopig** nieuw lichaam ontvangen. De duidelijkste tekst daarover is 2 Korintiërs 5:1-4 (in NBV21 en HSV)

1. Wij weten dat wanneer onze aardse tent, het lichaam waarin wij wonen, wordt afgebroken, we van God een woning krijgen: een eeuwige, niet door mensenhanden gemaakte woning in de hemel. 2. Wij zuchten in onze aardse tent en zouden willen dat onze hemelse woning er nu al over wordt aangetrokken. 3. We zijn er echter zeker van dat we bekleed zullen worden en niet naakt zullen zijn. 4. Zolang we in onze aardse tent verblijven zuchten we onder een zware last, omdat we niet willen dat deze kleding wordt uitgetrokken; we willen dat er nieuwe over wordt aangetrokken, zodat het sterfelijke door het leven wordt verslonden (NBV21).

1. Wij weten immers dat, wanneer ons aardse huis, deze tent, afgebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. 2. Want in deze tent zuchten wij ook, en verlangen wij er vurig naar met onze woning die uit de hemel is, overkleed te worden, 3. als wij maar bekleed en niet naakt zullen bevonden worden. 4. Want ook wij, die in deze tent zijn, zuchten terwijl we het zwaar te verduren hebben; wij willen immers niet ontkleed, maar overkleed worden, zodat het sterfelijke door het leven wordt verslonden (HSV).

Het is opvallend dat juist in Paulus' brief aan de gemeente in Korinte dit gedeelte voorkomt. Sommige gelovigen in deze stad begrepen niet dat het lichaam ook belangrijk is bij de verlossing door God. Beïnvloed door het Griekse denken, vonden zij dat alleen het geestelijke van belang was, het stoffelijke niet. Zij hadden er moeite mee redding te zien ook als redding van hun kwetsbare lichaam. In 1 Korintiërs 15 legt Paulus uit dat bij de opstanding ons lichaam nieuw wordt. Dat nieuwe begint zelfs al bij ons heengaan uit dit leven, voegt hij er in 2 Korintiërs 5 aan toe.

Dat juist hij hier over schrijft zal, denk ik, ook te maken hebben met zijn wonderlijke ervaring dat hij een keer de hemel mocht binnenkijken (2 Kor. 12). Wellicht heeft hij toen gezien dat Abraham daar is en Izak en Jakob, maar vooral Christus in Zijn heerlijkheid. Hoe zij daar precies zijn, blijft onuitsprekelijk. Ook omdat wij voor de hemelse dingen geen passende woorden hebben. Daarom kiest Paulus voor de tegenstelling van 'tent' en 'huis' in 2

Korintiërs 5:1, 2. Nu wonen we nog in onze aardse tent. Dat wil zeggen: in dit kwetsbare, sterfelijke lichaam, onze uiterlijke mens (2 Kor. 4:16). Zo kwetsbaar als een tent. Maar die wordt al bij je leven afgebroken. Veroudering noemen we dat. Geen mens verlangt daarnaar. Het was 'stof' en het wordt 'stof'. Reden genoeg om over te treuren, wat Paulus ook doet (vers 2). We zouden willen dat we met ons 'hemelse huis' worden bekleed. Let op de tegenstelling: een tent was het, een beetje wind en hij waait weg. Zo mooi en vast als een huis wordt het! En, schrijft Paulus, het begin van dat hemelse huis, de eeuwige woning, krijgen we al bij binnenkomst in de hemel aangetrokken (weer vers 1).

Het 'niet met handen gemaakte huis in de hemel' is in dit bijbelgedeelte duidelijk niet de plaats die Jezus voor ons klaar gemaakt heeft in de hemel (Joh.14:2). Het is het begin van ons nieuwe lichaam, dat we straks bij de opstanding zullen krijgen. De hemelvariant ervan, zal ik maar zeggen. Die ons zijn voorgegaan leven zo al. Ze kijken naar zichzelf en zeggen: 'Wat ben ik mooi.' Ze kijken naar Christus en zeggen: 'Hij wint het van alles.' In de 'hemeltijd' tussen heengaan en opstaan mogen zij genieten van Gods onvoorwaardelijke liefde en stralende schoonheid van Christus. Oogverblindend zonder dat hun ogen verblind worden. Heel hun denken is al vernieuwd. Met miljoenen anderen verheugen zij zich over wat God op aarde aan het volbrengen is en verblijden zij zich met de engelen over elke zondaar die zich bekeert.

Tot zover Paulus als hij begint over het einde. Het kan ons helpen bij onze gesprekken over het einde. Maar nu eerst enkele voorstellen om zo'n gesprek te beginnen.

2. Enkele voorstellen voor het begin van een gesprek over het einde dat komt. Alle gebruikte namen zijn fictief!

- Kort na haar 86^e verjaardag brengt u een nieuw nummer van Lichtspoor bij zr. Van Belen. U kent haar goed en jullie vertrouwen elkaar als christenen. Maar een echt gesprek over het einde – daar is nog nooit van gekomen. Terwijl jullie koffie drinken zegt u: 'Wat een gezegende leeftijd, 86! Elk levensjaar dat we ontvangen is ook een jaar dichterbij de eeuwigheid. Vindt u dat troostvolle gedachte of juist niet?'
- Van br. Noot weet u dat hij heel erg ziek is, vaak veel pijn heeft, zich eenzaam voelt na het overlijden van zijn vrouw, en weinig contact met zijn kinderen heeft. U gaat

daarom wat vaker langs. Tijdens een van uw bezoeken stelde u de vraag: 'Denkt u nooit: neem mij maar weg, Here, het is wel genoeg geweest...'

- Br. Lavinga is een angstig mens. Eigenlijk zijn hele leven al. Maar het lijkt wel of daar zelden over gesproken wordt. Ook niet met zijn vrouw en kinderen. Beiden zijn 80 plussers. Best wel kerkelijk meelevend. Maar in jullie gesprekken gaat het vaker over de twee dominees in hun gemeente dan over hun geestelijk leven. Toch zou je dat met het oog op het einde wel aan de orde willen stellen. Je overwint je schroom en vraagt bij je laatste bezoek: 'Spreekt jullie samen wel eens over de dag dat één van jullie gaat sterven?'
- Br. Ad Langerak uit Hilversum (alleen deze naam is niet verzonnen...) wees mij op een goed hulpmiddel om het gesprek over het einde te beginnen. In zijn Vrije Evangelische Gemeente wordt het boekje 'Voorbereid' aan **alle** ouderen gegeven. Het is een boekje dat vergelijkbaar is met het 'Uitvaarttestament' dat u op de site van Lichtspoor kunt vinden. U zou wellicht zo het gesprek kunnen beginnen: 'Meneer en mevrouw Elzing jullie weten waarschijnlijk dat alle ouderen in onze gemeente het boekje 'Voorbereid' (of: kopie van 'Mijn uitvaarttestament') ontvangen. Ik heb het voor jullie meegenomen. Zullen we het met elkaar wat doornemen?'
- Zr. Geneuglijk is wat je noemt gewoon een keurige, vriendelijke vrouw. De pijn dat ze altijd ongehuwd gebleven is komt soms wel even boven en natuurlijk ook dat ze geen kinderen heeft, laat staan kleinkinderen. Een week geleden hoorde ze van haar arts dat ze, zoals dat heet, uitbehandeld is. Misschien nog een half jaar. Daarom bent u nu bij haar. De voor de hand liggende vraag stelt u ook: 'Ziet u erg tegen de komende tijd op? Ik bedoel ook dat u dan voor God moet verschijnen?' Haar antwoord stelt u eigenlijk teleur: 'Het alleen zijn is dan natuurlijk wel extra moeilijk. Om straks voor God te moeten verschijnen daar denk ik niet zo vaak over. Ik heb altijd netjes geleefd en ieder het zijne gegeven. Dat zal dan dus wel goed komen...'
- Van het oudste echtpaar in uw gemeente weet u dat zij in de afgelopen maanden verschillende begrafenissen hebben meegemaakt van familie en de overburen. Soms was er ook een rouwdienst. Een andere keer niet. Bij uw eerste bezoek na die tijd vraagt u: 'Was er bij die verschillende begrafenissen en rouwdiensten iets waarvan u zegt: zo willen wij het ook. Of misschien juist het omgekeerde: dat willen wij in elk geval niet.'

- Br. en zr. Filippo zijn al bijna 60 jaar getrouwd. Hun liefde naar elkaar is er niet minder op geworden. Dat geldt gelukkig ook van de liefde voor en van hun (klein)kinderen. Zij weten beiden dat sterven voor hen het einde niet is, maar begin van de eeuwige vreugde. Na het laatste hartinfarct is duidelijk dat br. Filippo menselijk gesproken niet lang meer leven zal. Reden genoeg voor u om bij hen langs te gaan. U vermoedt al dat van elkaar afscheid moeten nemen hen zwaar valt. Daarom vraagt u er naar: 'Als u denkt aan het einde is het afscheid van elkaar moeten nemen misschien wel het moeilijkste voor jullie?'

3 Een wat willekeurige keuze uit de vele vragen/reacties die 'beginnen over het einde' kan oproepen met korte bespreking daarvan, o.m. tegen de achtergrond van 2 Kor. 5.

Bij elk van de gespreksopeningen hierboven, die bedoeld zijn om 'te beginnen over het einde' zijn allerlei reacties te verwachten. Welke dat zijn is niet te voorspellen. Een aantal mogelijke reacties wil ik noemen en proberen daar iets over te zeggen o.m. tegen de achtergrond van 2 Kor.5.

- *Zal het allemaal wel waar zijn?*

Ook op het allerlaatste stukje van onze levensweg kan aanvechting hevig zijn. Een soort doolhof. Velen die zich door Gods genade hebben leren kennen als een gerechtvaardigde goddeloze, kunnen op een kwade dag in de felste aanvechtingen over Gods goedheid en Zijn bestaan terecht komen. Allerlei atheïstische overwegingen kunnen als een computervirus je Godsvertrouwen lam leggen, inclusief de jubel van ooit over je verlossing door het bloed van Christus. Zo lam leggen, dat alles weg lijkt. En voor je eigen besef ook weg is. Zoals bij de zuster uit de gemeente waar u naar toe gaat.

Misschien hebt u na allerlei aarzelingen een goede ingang gevonden om met haar te beginnen over het einde. Voorzichtig reageert zij op uw vraag wat het voor haar betekent om zo'n hoge leeftijd bereikt te hebben. Dat is ook dichterbij het einde. 'Bedoelt u ook dat dan voor mij de eeuwigheid begint?' Even is het dan stil. Daarna zegt ze: 'Maar zal het allemaal wel waar zijn?'

U proeft dat dit een opmerking is waar nood en verlangen in doorklinkt. Het zal toch niet waar zijn dat het niet waar is... al die vreselijke dingen die gebeuren. Verwarring van het Godsbestuur. Het leed dat haar zelf getroffen heeft. Bange vragen tuimelen over elkaar heen. Heb ik me vergist in God? Hij bestuurt toch alles? Maar hoe kan Hij mij dan eerst helemaal vergeven heeft en daarna weer slaat? Dit krenkt mij dat zijn zegende rechterhand verandert... Is Hij wel betrouwbaar in zijn liefde? Of ben ik toch niet één van zijn beminden? Of is het niet zijn slaande hand waardoor dit alles mij overkomt? Maar wat is het dan wel? Of is misschien alles gewoon inbeelding? Hij ook? Is God er wel?

Voor veel(?) christenen zal deze aanvechting niet vreemd zijn. Toen ik een kleine 10 jaar geleden in het LUMC op het randje van de dood lag, kwam die lelijke gedachte – zal het allemaal wel waar zijn? -als een duistere wolk over mij heen. Allerlei organen werkten niet meer zoals je zou verwachten. Maar denken lukte nog wel. Ooit heb ik goede argumenten voor Christus' opstanding min of meer uit m'n hoofd geleerd (Zie bijlage 2). Die ben ik toen voor mijzelf gaan repeteren. Tot de zekerheid in m'n hoofd ook weer landde in mijn hart. Dat hielp toen (en nog steeds). Want als onze Here werkelijk is opgestaan – dan zal alles wat daarvan afhankelijk is ook waar zijn!

Deze manier van omgaan met aanvechting en twijfel als gelovige zal niet voor iedereen 'werken'. Maar voor sommigen wil Gods Geest ook hun denken gebruiken om nieuwe zekerheid te vinden! Ook al geldt voor ieder christen dat de uiteindelijke bevrijding van alle aanvechting van Boven komt. Daarbij kan het samen bidden en belijden van een Psalm rijke vrucht dragen. Bijvoorbeeld Ps. 73:9 (NB): 'Beste br/zr zullen we samen dwars tegen alle aanvechting in Psalm 73:9 bidden en zo ons zwakke geloof voor Gods aangezicht brengen?'

*Nu blijf ik bij U voor altijd,
God die mij troost, die bij mij zijt,
mijn twijfel stilt en mijn verlangen,
die mij in liefde houdt omvangen. Enz.*

Een andere helpende gedachte staat zwart op wit in Rom. 8:28, waar we te midden van alle aanvechting over Gods goedheid en betrouwbaarheid lezen dat Zijn bemoeienis met al het verwarrende leed dat ons kan treffen, zo is, dat Hij het laat meewerken ten goede.

Dat is iets anders dan een goed gevoel geven. In de volgende verzen legt Paulus uit wat het goede wel is: dat wij steeds meer op Jezus gaan lijken om uiteindelijk te delen in Zijn eeuwige heerlijkheid. Dat betekent overigens ook niet dat God om dit doel in ons leven te bereiken al die verbijsterende dingen nodig heeft. Hij kan beslist ook zonder dat ons een vreselijke ziekte treft er voor zorgen dat wij Hem nog meer lief zullen hebben. Maar als dat erge ons treft, is daarmee de Here God niet uitgeschakeld en Zijn plan met ons leven ook niet. Dan buigt Hij door Zijn creatieve almacht dat erge zó om dat het winstgevend wordt voor Zijn grote toekomst met ons. Dat zien we in dit leven niet altijd. Evengoed zal het waar worden wat ons in dit bijbelwoord is beloofd.

Dat kan rust geven. Maar dan nog is het plagen van satan niet over. Als het hem niet meer lukt om de duidelijkheid van het evangelie weg te nemen, dan zal hij proberen om de blijde troost daarvan weg te nemen.

Haar getuigenis werd mij ooit verteld. Zij is de 80 al ruim gepasseerd. Twee keer getrouwd. Twee keer weduwe. Een kind verloren aan kanker. Maar dan 30 jaar geleden had zij Gods Geest gevraagd om in haar leven te komen en toen een overweldigend ervaring van Gods liefde ontvangen.

Nooit in haar vaak moeilijke leven had zij aan Gods goedheid vroer haar getwijfeld. Tot die ene nacht. Zij was aan het bidden en kreeg het verlangen om voor God op haar knieën te gaan. Ze heeft ernstige artritis in haar knieën. Daarom legde ze een paar kussens op de grond om daar op te knielen. Eén zo'n kussen schoof weg. Zij viel om en kon niet meer overeind komen. De nacht was lang en koud. Pas de volgende ochtend werd zij door haar hulp gevonden.

In die donkere nacht riep zij tot God. Maar er kwam geen antwoord terwijl ze door de kou steeds meer verstijfde. Toen vroeg zij zich af of God haar misschien verlaten had. Alle gevoel en alle troost om Gods kind te mogen zijn raakte weg.

Later begreep zij weer dat de Here God geen van zijn kinderen laat vallen. Ook de blijdschap van het geloof kwam weer terug.

Ik geef dit getuigenis door om te weten dat ook op hoge leeftijd christenen, die al jaren met Jezus wandelen perioden van geestelijke donkerheid kunnen overkomen. U kunt het meemaken dat een oude medebroeder klaagt:

‘Soms hoor je getuigenissen over mensen die de Here God en Zijn liefde in moeilijke tijden heel dichtbij ervaren. Maar ik voel helemaal niets. Het lijkt wel of God zwijgt...’

Zojuist vertelde ik over een ziekenhuisperiode van een aantal jaren geleden. Niet alleen allerlei atheïstische gedachten plaagden me, ook de ervaring en troost van Gods liefde en de genade van Christus was weg. Maar een tekst die al eerder veel voor mij betekende ben ik toen maar gaan opzeggen: ‘Wij dan gerechtvaardigd door het geloof, hebben vrede met God door onze Here Jezus Christus (Rom. 5:1).’ Daar lees je niet: door *mijn* geloof, ook niet: door mijn gevoel, maar door *het* geloof. Dat wil zeggen: door wat het christelijk geloof inhoudt, redding door het bloed van het Lam.

Mijn geloof kan ik kwijt zijn, mijn gevoel kan weg zijn – maar het kruis van Christus blijft gelden. Langzaam maar zeker brak de troost daarvan ook weer door. Het opzeggen van een bijbelwoord en het hardop herhalen daarvan wil de Geest gebruiken om tot onze geest te getuigen dat je een kind van God bent (Rom.8:16).

U mag uw ongetrooste broeder of zuster daarbij helpen door het initiatief te nemen en een enkele kerntekst uit het evangelie voor te lezen en nog eens voor te lezen. En dan samen even stil te zijn – eventueel met uw hand op zijn hand. En dan nog eens diezelfde woorden te lezen.

Al schrijvend aan dit verhaal dacht ik hier: het kan ook heel anders gaan. Het lijkt er nu op dat er altijd wel een of andere aanvechting is of diepe twijfel. Gelukkig is dat niet zo. Juist als je begint over het einde kan het ook zijn dat de ogen van hem of haar bij wie u Lichtspoor brengt beginnen te stralen. ‘Ja, nog even, dan zal ik mijn Heer ontmoeten en luistren naar Zijn liefdesstem...’ Dan hoeft u niet veel meer te zeggen. Trouwens bij zulke bezoeken hoeft u vaak niet eens zelf te beginnen over het einde, dat doet degene die u bezoekt wel...

Vandaag proberen we elkaar te helpen met een handreiking voor situaties waarin wel allerlei vragen boven komen.

Zo kan het u overkomen dat bij een gesprek over het levenseinde met een meelevend gemeentelid ook haar grote zorg over zichzelf aan de orde komt. ‘Ja ik ben wel blij dat u hierover begint. Eenmaal zal mijn laatste uur gekomen zijn. Daar denk ik vaak aan. Maar dan denk ik tegelijk:

- *Is mijn geloof wel goed genoeg? Is mijn keuze voor Christus wel radicaal genoeg? Ben ik het wel echt een kind van God? Zulke dingen kun je je toch ook verbeelden?*

Ook hierbij enkele overwegingen die u misschien helpen kunnen bij dergelijke vragen.

Kort en duidelijk: we worden voor God nooit goed genoeg door eigen inspanning. Wie dat toch probeert blijft in een eindeloze cirkel ronddraaien en komt nooit verder. Ik wil dat uitleggen adhv het woord ‘vergeving’. Daarbij denken wij vaak als een kind dat zegt: ‘Mam vergeef het me alstublieft, ik zal het nooit meer doen.’ Zo’n kind vraagt dus eigenlijk om vergiving op grond van toekomstig goed gedrag. Zo denken soms ook oprechte gelovigen: Here vergeef mij mijn zonden, ik zal het niet meer doen...

En dat houden ze dan 3 uur vol, of 3 dagen, of 3 maanden – tot ze weer hoogmoedig zijn, weer hun kinderen afsnauwen, weer onreine gedachten hebben. Het evangelie leert ons om anders te bidden. Zo: Here vergeef mij. verlos mij, reinig mij, redt mij – want mijn zondaarshart blijft mij plagen. Morgen zal ik er niet beter aan toe zijn. En overmorgen ook niet. En over een jaar ook niet als U dan nog steeds niet terug bent. Bijzonder wat Kohlbrugge daarbij schrijft: ‘De Here vergeeft telkens wanneer het er het meest verdorven uitziet. Dan vraagt Hij niet naar een oprecht hart, of naar een verbrijzeld hart, of naar voornemens of eedzwingen om het beter te zullen doen, maar wat Hij doet dat doet Hij uit louter ontferming.’¹ De bange vraag of ik goed genoeg ben in Gods ogen, is eens voor altijd beantwoord in de altijddurende verlossing door het offer van Christus.

Wij blijven dus geen beminden van God doordat we steeds beter worden, maar omdat ook onze verbetering al volbracht is in Zijn volkomen verlossing. Dus als de duivel zegt: Jij bent niet goed genoeg. Dan mogen we zeggen: ‘Klopt!’ En als hij er dan aan toevoegt: ‘Daarom kun je geen kind van God meer zijn.’ Dan mogen we zeggen: ‘Dat klopt niet. Want ik heb mij helemaal verstoppt in Jezus. Hij is goed genoeg voor God. En daarom ik ook.’

- *Afscheid moeten nemen*

Bij br. en zr. Filippo verwacht u dat zij, ook al weten zij behouden te zijn, geweldig opzien tegen het van elkaar afscheid te moeten nemen. Dat klopt ook. Het onderstreept hun oprechte liefde

¹ H. F. Kohlbrugge, *Aanvechting, 14 preken. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door T. Van Es*, kampen 2005, 86.

voor elkaar. Ik stel mij voor dat als ik bij hen op bezoek zou zijn, zeggen zou dat dit mijzelf ook nogal eens bezig houdt. Juist bij oprechte liefde, die door de jaren heen alleen maar verdiept is, is het een bijna onmogelijke gedachte afscheid van elkaar te moeten nemen en die ander alleen achter te moeten laten. Je proeft als het ware het verdriet van je man/vrouw die achterblijft – ook al is het nog niet zo ver. Wat zou het een uitkomst zijn als voor die tijd Jezus terug is. Maar dat bepalen wij niet. Misschien zou u, op bezoek bij deze gemeenteleden nadat u bijv. Hebr. 4:14-16 gelezen hebt, zou kunnen bidden: ‘Lieve Here wilt u dit helemaal waar maken om van U bijzondere genade te ontvangen om geholpen te worden, ook als een van ons de ander zal moeten loslaten. Geef genade om afscheid te kunnen nemen en uw genade voor de ander die nog hier blijft om het leven te leven dat U nog geeft...’

- *Altijd netjes geleefd...*

Een van de moeilijkste gesprekken is misschien wel met zr. Geneuglijk die zei: ‘Ik heb altijd netjes geleefd, ieder het zijne gegeven. Dus het zal straks wel goed komen.’ Het is mij niet vaak overkomen dat iemand aan het einde van zijn/haar leven zo reageerde. Maar toch wel een enkele keer. Wat ik toen gezegd heb, weet ik niet meer. Nu kan ik er rustig over nadenken. Te gaan zoeken naar misstappen bij zr. Geneuglijk is m.i. in elk geval verkeerd. Iemand zonden aanpraten mislukt bij voorbaat. Toch hoop je dat ook bij haar het besef groeit alleen door genade behouden te kunnen worden. Voorzichtig doe ik een voorstel voor een mogelijke reactie: ‘Dat is mooi wat u zegt, mw. Geneuglijk. En de Here God zal het goede van ons niet vergeten. Toch durf ik, wat mijzelf betreft, daar niet op te vertrouwen. Bij zoveel goede dingen was er toch een verkeerde bijgedachte. Die ziet niemand, maar God wel. Als ik dat weer ontdek bij mijzelf lees ik graag uit Jesaja 1: ‘Al zijn je zonden rood als scharlaken, ze worden wit als sneeuw, al zijn ze rood al purper, ze worden wit al wol (vs 18).’ En u weet wel hoe God dat doet: door het eeuwige offer van Jezus Christus. Zullen we daar nog iets over lezen?’ (Bijv. 1 Petrus 1:3-9 over de hoop op het eeuwige leven)

U kunt, als u probeert te beginnen over het einde, ook nog heel andere vragen tegenkomen. Niet zozeer vanwege allerlei aanvechtingen en twijfels, maar meer om wat helderheid te vinden. Heel kort daar nog iets over.

- *Wat gebeurt er eigenlijk als ik straks moet sterven? Waar kom ik dan?*

Daarbij verwijst ik naar de bijbelstudie aan het begin.

- *Mijn kinderen hebben heel andere ideeën over leven en sterven. Hoe kan ik hen vertellen wat ik graag wil bij de rouwdienst en begrafenis?*

Dit onderstreept het belang om tijdig aan een 'uitvaarttestament' te denken. Zie de site van lichtspoor.

- *Vrienden van ons denken dat overledenen ons nog steeds zien en met ons meeleven. Geloofst u dat ook?*

Regelmatig kun je het horen dat mensen zoiets zeggen als: 'Vader zal wel blij zijn als hij daarboven ziet, hoe wij met zijn dure gereedschap omgaan.' Voor hun uiting van blijvende liefde kun je respect hebben. Maar of er door overleden gelovigen vanuit de hemelse heerlijkheid naar de aarde gekeken kan worden, is iets anders. De hemel is geen ruimteschip van waaruit astronauten lyrisch over de aarde praten en de mooiste foto's maken. De hemel is vlakbij, maar van een andere orde: de meerdimensionale werkelijkheid als woonplaats van God en de miljoenen engelen. Zij die ons zijn voorgegaan zijn daar ook. Dus vlakbij, maar tegelijk onbereikbaar ver weg vanwege het 'dimensionale verschil'. Alleen voor de Here God is deze 'afstand' geen verhindering om 'van verre onze gedachten te doorzien' (Psalm 139). Maar zelfs engelen moeten uitgezonden worden om mee te kunnen maken wat wij doen. Alleen Openbaring 6 lijkt te zeggen dat er in de hemel iets van contact is tussen gelovigen daar en hier. In vers 10 zijn de martelaren aan het woord, die zeggen: 'O heilige en betrouwbare Heer, wanneer zult U de mensen die op aarde leven eindelijk straffen en ons bloed op hen wreken?' Zij weten dus dat geloofsgenoten op aarde nog steeds moeten lijden voor de naam van Jezus. Maar dat weten hoeft niet 'rechtstreeks' te zijn. De informatie daarover kan ook komen van de engelen, die als dienende geesten voortdurend uitgezonden worden om de gelovigen ook in hun lijden bij te staan.

- *Wat denkt u: Zullen we elkaar straks weer herkennen?*

Hierover iets meer. Paulus schrijft over sterven als gezaaid worden. Daarna zullen de vruchten dezelfde identiteit hebben als de gezaaide korrel. Tarwe geeft tarwe en geen

violtjes. Een lichaam dus dat past bij het zaad. Daarbij zal de Here het stof dat van ons overblijft niet nodig hebben. Ook zonder iets van ons weet Hij ons geestelijk en lichamelijk 'DNA profiel' wel vast te stellen. Dat betekent dat we onszelf zullen herkennen. En we zullen we straks wat meemaken. Dan zullen we Elia meemaken en Mozes. De herkenning zal er zeker zijn. Want die was er al voor de opstanding. Denk maar aan de verheerlijking op de berg (Mt. 17). Ook Abraham zullen we ontmoeten en Sara en Petrus en Anna de profetes. Al die gelovigen zullen we herkennen. Ook al weet ik niet hoe.

Zullen we ook onze geliefden herkennen? Op grond van de vele herkenningverhalen uit het NT meen ik van wel. Maar het zal heel anders zijn dan we elkaar hier gekend hebben. Na de opstanding zullen we elkaar herkennen als broeders en zusters in de Here. En dus niet meer als eigen man of vrouw, niet meer als vader, moeder of kind. Die relaties zullen verdwenen zijn, of op z'n minst vervaagd, zegt de Here in Mt.. 22:23-33.

Zullen we ook geliefden missen? Daar moet je niet aan denken. Een reden te meer om zolang onze geliefden leven daar wel aan te denken om hen te winnen voor Christus. Maar in de hemel zal die pijnigende gedachte weggenomen zijn. Alle tranen zijn dan gedroogd.

Uiteindelijk niet omdat we elkaar zullen herkennen, maar vooral omdat we Hem zullen we kennen, zoals wij gekend zijn.

Tenslotte een mooie ervaring die een van u met mij deelde:

Het laatste overlijden dat ik meemaakte was in een Hospice. Ze kon niet meer praten, was half verlamd. Ik had voor haar op A4 formaat het laatste vers van Psalm 121 uitgeprint in heel grote letters en dat voor haar gehouden. Bijzonder om te zien hoe ze daar studie van maakte en dat er toen een glimlach op haar gezicht verscheen, dan kun je met haar danken dat ook haar uitgang en ingang bewaard blijft tot in eeuwigheid.

Dat zei de moeder van Kees ook, weet u nog? Schipper mag ik overvaren, zongen de kinderen. 'Sterven is ook overvaren, Kees,' zegt moeder terwijl ze zijn klamme hand in de hare houdt. 'Ja, maar toch ben ik bang. Want dan moet u mijn hand loslaten. Daarom ben ik bang. Ik zou ook wel buiten willen spelen.' 'Jij mag morgen of overmorgen in de hemel gaan spelen m'n jongen. Maar eerst moet je overvaren. Als Jezus roept is het zover. Dan zal ik je hand

loslaten. Dat is zo. Maar dan komen er grote vriendelijke engelen. Die zullen zorgen dat je veilig aan de overkant komt.'

Ds. Wim Markus; oktober 2023.

w.markus@solconmail.nl

Bijlage 1

Mijn uitvaarttestament

Mijn gegevens

- Naam
- Geboorteplaats
- Mijn geboortedatum
- Mijn huidige adres
- Ziektekostenverzekering
- Burgerservicenummer
- Naam bank en rekeningnummer
- Pensioenfonds
- Verzekeringen, polisnummers
- Begrafenisverzekering of aparte spaarrekening
- Wie is handelingsbevoegd in financiële zaken?
- Wachtwoorden van mijn
 - PC
 - Facebook
 - LinkedIn
 - Twitter
- Huisarts
- Wel of niet reanimeren? (datum vermelden)
- Registratie in het donorregister?
- Is er een levenswensverklaring?

Genealogie

- Naam, geboorteplaats en -datum en sterfplaats en -datum van mijn ouders
- Korte typering van mijn ouders
- Eventueel herhalen over grootouders en overgrootouders

Belangrijke beschikkingen

- Al of niet aanwezig zijn van een testament. Waar?
- Gegevens notaris
- Gegevens testamentair executeur (kan familielid, vriend of vriendin zijn, mits vastgelegd door notaris)
- Opbergplaats van trouwboekje, pas, codicil (een schriftelijke beschikking van kleinere zaken dan huis en auto, ondertekend en gedateerd)
- Wanneer er geen codicil is, kan hier vastgelegd worden welke dingen aan wie nagelaten worden
- Eventueel opdrachten voor voldoen van openstaande rekeningen
- Eventuele voogdij voor kinderen (moet vastgelegd zijn in testament, anders beslist de kantonrechter in overleg met de familie)
- Naar wie mag de sleutel van het huis/de kamer?

Wensen bij een langer ziekbed

- Er mag wel/niet openlijk over mijn ziekte en de prognose gesproken worden

- Ik wil zolang mogelijk thuisblijven: ja/nee
- Alle bezoek is welkom, na overleg met mijn naasten: ja/nee
- Voor belangrijke beslissingen, die ik niet meer zelf kan nemen heb ik ... gevraagd.
- De volgende dingen zou ik nog graag doen
- Van de volgende plaatsen wil ik graag persoonlijk afscheid nemen
- Van de volgende mensen wil ik graag persoonlijk afscheid nemen
- Als thuis blijven niet mogelijk is, dan wil ik naar een ziekenhuis, zorgcentrum, hospice

Wensen voor direct na overlijden

- Wel/geen toestemming voor sectie
- Wel/geen toestemming voor orgaantransplantatie (dit moet ook geregistreerd worden in donorregister)
- Mag de naaste familie daarover beslissen?
- Stel ik mijn lichaam ter beschikking van de wetenschap?
- Wensen ten aanzien van de advertentie: tekst, krant, voor of na de uitvaart
- Wensen ten aanzien van de rouwkaart: tekst, namen, voor of na de uitvaart
- Locatie adressenlijst
- Wensen ten aanzien van kleding en opbaring
- Namen van personen die persoonlijk van het overlijden verwittigd moeten worden
- Naam van de persoon die ik gevraagd heb als eindverantwoordelijke voor de uitvaart/afhandeling zakelijke dingen, enzovoort

Wensen betreffende de uitvaart

- Welke begrafenisondernemer?
- Begrafenis of crematie in stilte?
- Eindverantwoordelijk voor de uitvoering is
- Waar begraven:
 - Plaats
 - bestaand familiegraf
 - algemeen graf
 - koopgraf, voor hoeveel jaren en hoeveel personen
 - Waar de urn na crematie:
 - in urnenmuur
 - uitstrooien, waar?
 - bijzetten, waar?
- Wensen betreffende de kist
- Voorkeur voor vervoer naar begraafplaats: paarden/auto/ander vervoer, en de route
- Opmerkingen over volgorde in de stoet
- Voorkeur voor bepaalde dragers
- In welke volgorde verlaten nabestaanden de begraafplaats
- Wensen ten aanzien van afsluiting begrafenis en samenzijn na afloop

Wensen betreffende de rouwdienst

- Wel of geen video- of audio-opname
- Voorganger
- Spreker(s)
- Bijbelgedeelte(n)
- Te zingen liederen
- Andere muziek

- Bij het graf
- Overige wensen voor de rouwdienst

Na de uitvaart

- Wensen ten aanzien van bedanken van aanwezigen en allen die meeleeften, kaart, inhoud kaart
- Voorkeur voor bepaalde steen en tekst

Checklist voor nabestaanden

Overgenomen uit: P. Vermaat, Liever toch bezoek. Over de laatste eer, Boekencentrum, 2009.

- Wie moeten persoonlijk gewaarschuwd worden
- Wie sluit de ogen
- Wie waarschuwt predikant en begrafenisondernemer en wie is bij het eerste gesprek aanwezig
- Is er een begrafenisverzekering, een codicil en wie beheert de papieren
- Welke kleren hebben voor de overledene de voorkeur
- Welke kist en kan hij geopend blijven
- Wie neemt wanneer de ringen af
- Wie geeft de laatste zorg, ook van het haar, de bril, het gebit en andere vertrouwde dingen
- Hoe worden de handen gelegd
- Als niet thuis of op de kamer kan worden opgebaard, waar dan wel
- Wie is bij het uitdragen aanwezig
- Wie heeft de sleutel van het huis of de kamer en zorgt voor de dieren, de planten, de bloemen, de post
- Komen er bezoektijden of is er doorlopend bezoek
- Hoe worden rouwbrief en rouwadvertentie opgesteld en wie zorgen voor de adressering
- Zijn er over begraven of cremieren geen duidelijke afspraken, dan heeft begraven de voorkeur, omdat het niet onomkeerbaar is
- Bij crematie: is dit de wens van de overledene en wat gebeurt er met de as
- Voor welke begraafplaats wordt gekozen
- Een enkel, een dubbel graf of een grafkelder
- Wie stelt de liturgie voor de dienst samen
- Wie voeren voor de dienst nog het woord
- Worden van de dienst beeld en/of geluidsopnamen gemaakt
- Wie dragen de overledene, waar en wanneer
- Is bij het dragen bepaalde kleding gewenst
- Als er aparte volgauto's zijn, hoeveel en voor wie
- Welke volgorde in de stoet achter de overledene
- Hoe vindt het afscheid bij het graf plaats, nadat de kist is gedaald
- Blijft de naaste familie als laatste bij het graf
- Als er aansluitend gelegenheid tot condoleren en afscheid nemen is, waar vindt dat plaats en wie gaat waar staan
- Als er na afloop gegeten wordt, wie heeft daarbij de leiding, de ouderling of iemand van de naaste familie
- Wanneer en door wie wordt de bedankkaart of herinneringsbrief met eventuele herinneringsfoto samengesteld
- Wanneer wordt er met wie over de steen gesproken en wie is bij de steenzetting aanwezig
- Als het huis ontruimd moet worden, wanneer en wie is daar bij aanwezig?

Bijlage 2

Argumenten voor Christus' opstanding

A. Argumenten vóór

✓	De Evangeliën zijn betrouwbare documenten, welke (hoge) maatstaf voor betrouwbaarheid je ook kiest.
✓	Alle vier de Evangeliën vertellen dat Jezus na zijn opstanding regelmatig aan zijn discipelen verschenen is.
✓	Daardoor wisten zij zeker: Hij leeft echt!
✓	Dit vertelden zij aan de mensen.
✓	Zij hadden hun leven voor dat getuigenis over.
✓	Wanneer Jezus' unieke opstanding ('aan de overzijde van het graf') een leugen was, dan wisten in elk geval de discipelen dat, want die leugen zouden ze dan zelf bedacht hebben.
✓	Geen geestelijk gezond mens wordt martelaar voor een leugen die hij zelf heeft bedacht.
✓	De discipelen waren geestelijk helemaal gezond.
✓	Daarom is de opstanding van Jezus in het eeuwige leven geen leugen, maar ware waarheid.
✓	Dan is dat eeuwige leven er dus echt en de God van wie dat leven komt ook.
✓	Dan kun je ook veilig geloven wat Jezus over Hem zei: 'Hij houdt van jou'.
✓	Dan kun je ook veilig geloven wat Jezus over jou zei: 'Ik heb al jouw zonden gedragen en verzoend.'
✓	Ook zijn belofte van een nieuwe hemel en aarde zal dan eenmaal vervuld worden.

B. Argumenten tegen en weerlegging daarvan

Argumenten tegen de opstanding	Mogelijk antwoord
Jezus is nooit echt gestorven, daardoor kon Hij zelf de doeken afdoen, de steen weggrollen en ontsnappen	- Romeinse soldaten deden geen half werk. Als de orders niet goed uitgevoerd werden kregen ze de doodstraf.

	<ul style="list-style-type: none"> - Ze braken zijn benen niet, omdat hij al gestorven was. - Er stroomde water en bloed uit de zij van Jezus toen een soldaat zijn speer er in stak. - Als je kijkt wat Jezus de laatste twee dagen van z'n leven meemaakt is het zeer onwaarschijnlijk dat Hij sterk genoeg is om de steen weg te rollen. Twee gezonde vrouwen konden het niet. - Bovendien stonden er bewakers voor het graf. Die hadden hem toch kunnen stoppen?
De discipelen hebben z'n lichaam gestolen en daarna gezegd dat Hij opgestaan was.	<ul style="list-style-type: none"> - De discipelen zijn diep bedroefd. Als ze het lichaam gestolen hadden waren ze nog steeds bedroefd geweest. Maar dat zijn ze niet! - Als de discipelen het al gedaan hebben, hadden ze dit verhaal nooit allemaal volgehouden. Het heeft ze bijna allemaal hun leven gekost. Moeilijk voor te stellen dat elf mensen willen sterven voor een zelfbedachte leugen. - De bewakers staan voor het verzegelde graf.
De Joodse leiders/soldaten hebben Jezus uit het graf gehaald uit angst voor diefstal door de discipelen of een wonder dat Jezus voorgezegd had.	<ul style="list-style-type: none"> - Dan hadden ze eenvoudig het lichaam van Jezus kunnen laten zien, maar dat konden ze niet.
De volgelingen van Jezus hebben een psychose, of hallucinatie gehad. Het was dus een vorm van wishful thinking.	<ul style="list-style-type: none"> - Jezus is na z'n opstanding meerdere keren gezien over een periode van 40 dagen. - Dat twee mensen precies dezelfde schijnwereld beleven is bijna onmogelijk. - Dat elf mensen dat hebben is echt onmogelijk en dan nog meerdere keren en steeds tegelijkertijd. Om over meer dan 500 mensen nog maar te zwijgen...